

zelf geleerd, heeft de zalving van den Heiligen en weet alle dingen. Eertijds duisternis, is hij thans licht in den Heere, zoekt het licht en wandelt in het licht.

Naar twee richtingen breidt dan die kennis zich uit. Zij ontvouwt zich als wetenschap en als wijsheid. Tusschen beide is het onderscheid groot. Wetenschap is vrucht van opzettelijk onderzoek en nadenken, wijsheid is vrucht van practisch inzicht. Er zijn wetenschappelijke menschen, die zeer dwaas zijn, en er zijn eenvoudigen en onontwikkelde, die uitmunten door groote wijsheid. De zondaar, die, hoe geleerd ook, zegt: er is geen God, is een dwaas. En het kind van God, dat alle wetenschap mist, is wijs door de wijsheid, die van boven is.

Beide hebben Gods openbaring tot grondslag. Nergens wordt dit schooner gezegd dan in de eerste zes verzen van Spreuken 30; zij zijn in onze vertaling niet duidelijk overgezet maar hebben deze hoofdgedachte. De man n.l. Agur spreekt: Ik heb mij om God bemoeid en getracht Hem te vinden, maar ik vermag het niet, want ik ben onvernünftig en heb geen wijsheid of wetenschap, dat ik God, die zoo groot en wiens naam zoo wonderlijk is, kennen zou. Een weg is er slechts om Hem te kennen: alle woord Gods is louter en doet Hem kennen als een schild voor allen, die op Hem vertrouwen. En tot dat woord mag niets worden toegevoegd, opdat God ons niet straffe en tot een leugenaar make.

Uit de kennis Gods worden beide, wetenschap en wijsheid, geboren, en in haar hebben beide hun doel. Zoo ver is het er van af, dat de Schrift de kennis veracht, dat zij veel meer op allerlei wijze haar aanprijst. Vervuld met kennis, moeten de geloovigen opwassen in de kennis en genade van den Heere Jezus Christus, bij hun geloof deugd en bij de deugd kennis voegen, en met alle heiligen streven naar de eenigheid des geloofs en der kennis van den Zoon Gods.

En het einddoel van alles is daarin gelegen, dat de aarde vol zij van kennis des Heeren en dat zij allen den Heere kennen, van den kleinste af tot den grootste toe.

BAVINCK.

DIAKENAMBT.

Op de eerste Prov. Diaconale Conferentie van de Geref. kerken in Noord-Holland werd onlangs de volgende resolutie aangenomen:

Het standpunt der Diaconieën in de plaatselijke kerken is op grond van Schrift, Belijdenis, Kerkenorde en Bevestigingsformulier: „de volle ontplooiing van den dienst der barmhartigheid tegenover armen, wezenen, zieken en ellendigen. Derhalve zijn de Diaconieën geen administratieve colleges, doch hebben zij de roeping, geestelijke en stoffelijke gaven uit te deelen, de nooden te voorzien en te lenigen en de middelen te zoeken, om tot dat doel te geraken.”

Volkomen duidelijk is deze resolutie niet. Zij laat onbeslist, of de barmhartigheid der gemeente of liever van Christus alleen door de Diaconieën zich uit, dan wel of zij ook en wel in de eerste plaats zich openbaart in de private barmhartigheid, welke geoeft wordt door alle leden der gemeente.

De nadruk, op de volle ontplooiing der barmhartigheid gelegd, doet eene beslissing in eerstgemelden zin verwachten, tenzij misschien de nadruk ook vallen moet op: dienst der barmhartigheid. Maar de barmhartigheid, door de leden der gemeente bewezen, mag toch ook wel een dienst heten, al is het in ruimeren zin.

Ten andere geeft de resolutie ook geen antwoord op de vraag, of onder de armen, wezenen, zieken en ellendigen alleen zulken te verstaan zijn, die als leden tot de gemeente behooren, dan wel of de gedachte is, dat de roeping der Diaconieën zich veel verder uitstrekt en haar dienst ook bewijzen moet aan de ellendigen, die buiten zijn.

Met het oog op de geschiedenis, die achter ons ligt en de stellingen, die soms over het Diaconambt zijn uitgesproken, mag deze vraag niet overbodig heten.

Voorts is er hierover geen twijfel, dat de taak en de werkzaamheid van het Diaconambt in den tegenwoordigen tijd aan eene nauwkeuriger omschrijving en eene bredere ontwikkeling dringend behoefte heeft.

De poging van de Diaconale Conferentie in Noord-Holland en van andere dergelijke vergaderingen verdient daarom allen lof. Maar toch mag betwijfeld, of dergelijke samenkomsten op den duur leiden zullen tot het beoogde doel.

Zij hebben alle de schaduwzijde, dat zij slechts broederlijke besprekingen zijn, zonder gezag en macht, en dat zij heel licht ook eene zekere tegenstelling met de andere ambten in het leven roepen, die niet anders dan tot schade van de gemeente kan zijn.

Aan eene ontwikkeling van het Diaconambt is behoefte, doch zij kan niet plaats hebben dan binnen de lijnen van het Presbyteriale kerkregiment.

En voor die ontwikkeling is noodig:

1°. Aanwijzing van de grenzen, welke de Diaconale barmhartigheid scheiden van die, door de gansche gemeente geoeft.

2°. Bepaling van den kring, binnen welken de Diaconale barmhartigheid zich te betoonen heeft.

3°. Toelichting, of de Diaconale barmhartigheid zich tot eene plaatselijke actie bepalen dan wel tot eene gemeenschappelijke actie zich uitbreiden moet, en, indien het laatste,

4°. betoog van het recht, dat de dienst der barmhartigheid eene plaats inneemt op de kerkelijke agenda en voor deze zaken ook Diakenen naar meerdere kerkelijke vergaderingen worden afgevaardigd.

GELOOVEN OP GEZAG.

Onlangs schreef de heer W. Meijer, een warm vereerder van Spinoza, en dus zeker niet een onzer geestverwanten, over gelooven op gezag een paar woorden, die ook voor onze kringen niet zonder betekenis zijn.

Wie — zoo zeide hij — in onzen tijd onder de natuurkundigen en vooral onder de geneeskundigen eenigen naam of rang verworven heeft, wordt terstond op gezag geloofd. De ongelooflijkste verhalen van reizigers, de meest ondenkbare voorstellingen van voorgeschiedkundige tijden en de berekeningen daarop gebouwd, worden thans even grif aangenomen als weleer de verhalen van den veel gesmaaden Herodotus of de uitspraken van Theophrastus Bombastus Paracelsus.

Liebig, Koch, Virchow en dergelijke natuuronderzoekers hebben niet alleen op de groote menigte maar ook op de meerderheid van hen, die hun dogma's in daden omzetten, denzelfden overheerschen invloed als eertijds de woorden van Pythagoras, Peter den Kluisenaar of Thomas van Aquino, en de uitspraken van een of ander natuurkundig congres worden door onze tijdgenooten even geloovig aangenomen als vóór 1870 de leerstukken der kerkvergaderingen.

Er ligt in deze woorden van den heer Meijer veel waars. Aan het gelooven op gezag heeft deze eeuw geen einde gemaakt; alleen heeft zij 't gezag verplaatst.

Thans is de „wetenschap” met dat gezag bekleed. Maar men kan niet zeggen, dat de menschheid er gelukkiger en veiliger onder leeft dan onder de autoriteit van Gods Woord of zelfs onder het gezag van den paus.

Als men Schrift of paus als hoogste autoriteit erkent, weet men tenminste, waar men voor buigt. Maar de „wetenschap” is eene ongreepbare spookachtige macht.

De wetenschap bestaat niet, en niemand is haar profet. Alleen zijn er menschen, die naar wetenschap streven, en van welke de een dit en de ander dat beweert, en de man van heden dien van gisteren voor een domoor scheldt.

Wie voor de „wetenschap” buigt, buigt voor eene groep van menschen, die onderling altijd in tegenspraak zijn en als geleerden het nooit met elkander eens zijn. Elk consult over eene enigszins ernstige krankheid levert daarvoor het bewijs.

Negen tiende van wat men eerbied voor de wetenschap noemt, berust daarom op menschenvreze, die slaafs de mode van den dag volgt en het gouden kalf aanbidt.

Wie stout durft spreken, aan eigen onfeilbaarheid, geloof of althans den schijn ervan aanneemt, kan er zeker van zijn, dat hij tal van volgelingen krijgt. Er gaat van zulke menschen eene biologeerende macht op anderen uit.

Daarin komen pauselijke kerk en moderne wetenschap met elkander overeen.

Maar de Schrift — zij kent zichzelf wel Goddelijk gezag toe, doch heeft niemand tot haar onfeilbaren uitlegger aangesteld. Zij is niets anders dan een boek, dat door iedereen zoo gemakkelijk mogelijk terzijde gelegd en van allerlei dwaling beschuldigd kan worden, dat niet spreken en zich niet verdedigen kan.

Als dan toch die Schrift zich staande houdt door de eeuwen heen en geloof vindt van geslacht tot geslacht, dan wijst dat terug op eene getuigenis des Geestes, die in en door die Schrift zich hooren laat en de wereld overtuigt van zonde, gerechtigheid en oordeel.

En wie zoo tot geloof komt, geloof op gezag in den edelsten en verhevensten zin.

BAVINCK.

TOT BLIJDSCHAP GEROEPEN.

„Verblijdt u in den Heere ten allen tijde; wederom zeg ik: verblijdt u.”

FILIPP. 4: 4.

(Slot.)

Als er geen Jezus ware, waarover zouden wij arme zondaren ons kunnen verheugen? Maar nu, als God ons ook in aardse zegeningen stof tot vreugde geeft, mag onze blijdschap door blijdschap in den Heere geheiligd zijn. En als wij, om zoo te zeggen, zoo eenzaam, of arm en bezocht zijn, dat wij ons in niemand of in niets verblijden kunnen, mogen wij ons in Hem verblijden. Er bestaat slechts één blijdschap, die in God. Waar zij ontbreekt, is alles dood, een vrucht zonder kern, een hemel zonder zon en zonder sterren. Is zij aanwezig, dan wordt iedere gave ons vergaangen, omdat wij de hand zien, die haar geeft, of al het lijden ons verzacht, omdat wij het teedere, trouwe hart ontdekken, dat de grootste smart ons tot den rijksten zegen maakt.

De arme wereld is zeer te beklagen, bij alle praat, die zij ten toon spreidt, en bij al den rijkdom waarover zij beschikt; want zij mist Jezus. Zij mist den eenigen heerlijken Koning der genade, de oorzaak der vreugde. Als men lezen kan in haar arm hart, zou de ledigheid doen schrikken; het hart, waarin Jezus niet woont, gelijkt een woestijn. Maar wie, als de geloovigen te Filippi, den Heere Jezus heeft leeren kennen, kent iets van de blijdschap, waartoe Paulus opwekt. Des Heeren naam is als de zon, die glinsterend door de nevelen breekt. Hij heet Jezus; want zijn volk moet schuldigen, onrein, gebonden, en nooddriftig zijn. Hij vergeeft hunne zonden, reinigt hun hart, slaakt hunne banden, en voorziet in alle nooden. Hij weet voor alles raad. Men kan Hem alles zeggen en klagen. Hij heeft hierin een welbehagen. Hij neigt zijn oor, om naar de stem zijner bruid te luisteren. „Ik zal u troosten,” zegt Hij, „gelijk iemand zijne moeder troost.” Ik zal opbeuren, dragen, redden, in den nood ben ik bij u; Ik zal er u uithelpen, en u tot eere brengen.

„Niemand,” zegt Hij, „zal uwe blijdschap van u wegnemen.” De trouwe Heiland telt onze tranen. Hij is de medelijdende Hoogepriester, wien alle macht is gegeven in den hemel en op aarde, en Hij heelt de gebroken harten en verbindt hunne wonden. Wij zien Hem zoo dikwerf voorbij. Gaan niet altijd, als ons hart zich neerbuigt in ons, naar Hem. Dikwerf kwelen wij ons zelf geruimen tijd en tobben ons af, en dan storten wij ons hart uit voor dezen of genen, in wien wij vertrouwen stellen; en eindelijk komen wij tot den besten Vriend. Waarom niet aanstonds gevlucht tot Hem, die den wensch der ellendigen verhoort, tot Hem, voor wien al onze begeerten zijn, en voor wien ons zuchten niet verborgen is? Wie met Hem vertrouwelijk omgaat, ervaart: „des avonds vernacht het geween, maar des morgens is er gejuich; het licht is voor den rechtvaardige gezaaid en vrolijkheid voor de oprechten van hart.” Klagen en roemen, bidden en danken, schreien en erkennen, dat er stof tot blijdschap is, kan samengaan.

Treur, ja treur innig over uw zondigheid, en de ellende van uw hart, mijn broeder of zuster, maar verblijdt u, wijl het bloed van den Heere Jezus van zonden reinigt, en als gij uzelf telkens meer tegenvaalt, en uw voet gedurig uitglijdt, o buig u diep voor Gods troon, blijf echter niet staren op de wonden van het geweten, maar schep moed, dat is, verblijdt u, wijl er geschreven staat: „Indien iemand gezondigd heeft, wij hebben eenen Voorpraak bij den Vader, Jezus Christus, den Rechtvaardige; en Hij is eene verzoening voor onze zonde; en niet alleen voor de onze, maar ook voor die der geheele wereld.”

Is uw weg moeilijk, drukken u allerlei zorgen, bestormen allerlei vragen uw hart, ontveins u uw toestand niet; maar grijp moed, verblijdt u, wijl uw Vader weet, wat gij van noode hebt, en er in iedere woestijn oasen zijn, en „onze ligte verdrukking, die zeer haastig voorbijgaat, een gansch zeer uitnemend eeuwig gewicht der heerlijkheid werkt.”

„Verblijdt u in den Heere ten allen tijde; wederom zeg ik: verblijdt u.” Maar, zoo hooren wij vragen, wij stemmen u toe, dat door deze blijdschap God wordt verheerlijkt; onze naasten een kostelijken, uitlokkenden indruk ontvangen van den dienst des Heeren, dien zij geneigd zijn „een in het zwart gaan voor des Heeren aangezicht” te noemen; en dat zij onszelf naar lichaam en ziel weldadig is; maar meent gij waarlijk, dat er geen uren zijn in het leven der Christenen, waarin het hun even onmogelijk is zich te verblijden, als met de hand den sterrenhemel te grijpen? En wat zullen wij antwoorden?

Dit: ik weet het, die uren komen er, evenals er uren komen, waarin het gebod schijnt weggestorven uit het hart, en het niet mogelijk schijnt het hart te verheffen tot God; maar ook in die uren luistert naar de apostolische vermaning: „Verblijdt u in den Heere ten allen tijde; wederom zeg ik: verblijdt u.” Leg u in het gevoel uwer schuld of onder de drukkende hand des Heeren voor den troon der genade neder, klaag uwe gebondenheid, en wetende, dat des Heeren gebod voor zijn Hem zoekend volk eene belofte is, zet de belofte om in eene bede, en roep met Augustinus: „Heere, gebied wat gij wilt, maar geef wat gij gebiedt.”

En Hij, die zoo trouw als sterk is, zal de toezegging vervullen, en geven „sieraad voor asch, vreugde-olie voor treurigheid, het gewaad des lofs voor eenen benauwd geest.”

NOTTEN.

VOLKSNODEN.

Is het geoorloofd den dag des Heeren te bekorten?

In deze vraag zitten onderscheidene zaken en vragen. Als daar zijn: 1. Mogen wij den Heere onzen God ongehoorzaam zijn, die een geheel den dag, een dag als alle andere dagen, bijzonder voor Zich en Zijnen dienst heeft bestemd? Mogen wij den Schepper van hemel en aarde, die den Sabbat gezegend en geheiligd heeft, „korten” op Zijnen tijd en dienst? 2. Mogen wij den Heere rust verstoren; hem aan den arbeid zetten op tijd en uur, waarvan God zegt: Gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien heiligt: gij en uw zoon en dochter, en uw dienstknecht en dienstdiener...? Is toch al forsch, als de arbeid weer begint dadelijk na het einde van den dag dien God Zich gewijd heeft; maar als nu de man en vader of de zoon des huizes reeds een of meer uren vóór het einde van den rustdag in de werkplaats moet wezen, wordt dan niet minstens de tweede helft van den rustdag onrustig? Kan dat anders dan nadeeligen invloed hebben op de Sabbatsrust van geheel het gezin? En zou ook het kerkelijk leven, alleerst het komen tot de gemeente Gods in de avondsamenkomst, niet in het gedrang komen en schade lijden? 3. Mogen wij ons zelf, ons huis en onze werkplaats van de rust des heiligen dags, van den zegen Gods, van de achtung en liefde der ondergeschikten berooven? Mogen wij ons laten jagen door de stoomachtigheid en de kortzichtigheid der menschen, door onzekerheid en in vreeze inzake de opbrengst van het werk onzer handen, in plaats van ons brood met verzekerdheid te verwachten uit des Vaders hand, in Zijnen weg? Mogen wij over ons en ons werk het oordeel brengen dergenen die den Heere berooven in Zijnen dag en dienst, en den zegen weren dergenen die geheel Zijnen dag, als hunne verlustiging, heiligen naar Zijne ordonnanatie?

Bovenstaande opmerkingen gelden wel al den onnoodigen en ongeoorloofden arbeid op den rustdag, in huis en daarbuiten.

Ik heb nu echter het oog vooral op DE BAKKERS.

Dezer dagen vernam ik van een lid der Gemeente, hoe moeilijk het is voor jongelieden die in dat nuttig vak zich willen bekwalen, een „dienst” te krijgen, waarin zij den geheelen dag des Heeren vrij zijn van den arbeid. Niet alleen wereldsche menschen, o neen! zelfs leden van Gereformeerde Kerken, zelfs Kerkeradsleden — zoo werd mij gezegd — beginnen Zondagsavonds ten 11 u. of ten 10 u.; en daar zijn er, die nog vroeger hun knechts aan de werkbank zetten.

Is dat waar? Is, wat mij gezegd werd, uitondering? Of wordt het ook onder de Christenen, ook in onze Gemeenten, gewoonte, en straks regel, dat de bakkers God den Heere Zijnen dag bekorten, en aan hunne dienstdaren en aan hun eigen huis lasten opleggen, die de Heere wraakt en zal wreken?

Men klaagt over „het werkvolk.” Men is bang voor de socialisten en spreekt groote woorden tegen hun drijven. Men is ontevreden over de werkstakingen, die weer epidemisch dreigen te worden... Maar, zou het daarbij, zou het vóór alles, niet noodig zijn, dat men zichzelf onderzoekt en zich bekeerd van de verkeerde gewoonten en praktijken?

In Amsterdam is dezer dagen een vergadering gehouden van „bakkersgezellen.” Daarin is o.a. dit gezegd: „De tijd schijnt voor de arbeiders aangebroken om te be-grijpen dat aan alle misstanden een einde moet komen.” Onder de eischen, die deze arbeiders stellen, behoort ook: des Zondagsavonds NIET aan te vangen vóór 12 uur.

Is er iets onrechts in dien eisch? Hebben niet alle bakkersgezellen volkomen recht om te weigeren, vóór 12 u. te beginnen? Zulk eene werkstaking der bakkersgezellen zouden wij, hier en overal, van harte toejuichen.

Zullen niet Christelijke bakker-patroons

vooropgaan om aan de bakkers den geheelen dag des Heeren terug te geven? Of moeten ook hier weder de wereldsche menschen de eere hebben van den ijver voor het recht?

Zullen inzonderheid de Kerkeraden en de leden der Gereformeerde Kerken op deze zaak het hart gaan zetten, opdat deze zonde uit ons midden worde weggedaan?

Is meer dan tijd!

Algemeene Vergadering van „EFFATHA.” Wij maken de Correspondenten, Afdeelingen, Corporatiën en leden van die Vereeniging opmerkzaam op achterstaande advertentie.

Voorstellen, vragen en wenken voor de Agenda zijn zeer gewenscht. Voor tijdige inzending worde gezorgd.

L. LINDEBOOM.

Politieke Beschouwingen.

Volgens een bericht uit Londen van de laatste dagen, „zou, als Koningin Victoria op 24 Mei 81 jaar wordt, de vrede tusschen Engeland en de Republieken zijn geteekend.”

Dat mag een verrassend nieuws heten. Jammer maar, dat het zoo hoogst onwaarschijnlijk is. Want een van beide zou dan toch vóór dien tijd moeten gebeuren. Of de Engelschen zouden hun eisch, dat de Republieken zich, met verlies van hare onafhankelijkheid, onvoorwaardelijk hebben te onderwerpen, moeten prijsgeven, of zij zouden linea recta morgen of overmorgen naar Pretoria moeten trekken en ineens wat daarboven ligt moeten overstelpen met troepen. Maar voor 't eerste is al heel weinig kans. Want het imperialisme wint in Engeland nog hand over hand en zelfs de kalme Salisbury is er in hevige mate door aangetast. Van een keentering tot minder aanmatigende en rechtverkrachtende houding is, helaas, bij de Engelschen nog geen spoor te bemerken. Ook bij de Mogendheden niet. Ieder hunner denkt aan zichzelf.

En zelfs van Noord-Amerika, waar onder 't volk de belangstelling voor de Burgers nog dagelijks toeneemt, en waar heden Donderdag het buitengewoon Gezantschap der Republieken is vertrokken, moet men geen verwachtingen tot spoedige interventie koesteren. De sympathiën hangen daar veel te veel samen met den strijd tusschen Democrat en Republikeinen. En de Regeering, uit de laatste voortgekomen, aait liever Engeland.

Zullen nu de Republieken het Regeeringskasteel prijsgeven voor de Burgers? Wij moeten 't eerst zien. Want zelfs voor onze Hollandsche vrienden daar zou 't wel wat al te zwaar vallen den President los te laten; en in den Senaat verhindert men zelfs van Republikeinsche zijde, dat een eenvoudige motie van sympathie-betigting aan de orde van behandeling komt. Dat de Regeering daar de buitengewone afgezanten niet eens officieel zou willen ontvangen, gelooven wij echter nog niet. Dat zou toch waarlijk al te kras zijn!

Is er dus langs dezen weg al heel weinig hoop op spoedige tusschenkomst en vrede, van 't tweede, dat de Republieken reeds vóór 24 Mei zouden smeeken om den vrede, gelooven wij niets, al erkennen wij gaarne, dat de paniek ten tijde van Cronjé's overgave en Ladysmith ontzet, ons geleerd heeft, dat ook bij de Burgers plotseling een groote ommekeer tot groot nadeel kan plaats vinden.

Maar — zoo verre is 't nu in elk geval niet. Integendeel. Jammer is zeker wel, dat er een geweldige ontplofing verleden week te Johannesburg, in een gedeelte van de kruit- en patronenfabriek, heeft plaats gehad, waarbij vele uitlanders (Franschen, Italianen) 'leven verloren. Doch de arbeid gaat voor 't meest betekenisvol deel door, en zal voor 't andere deel spoedig worden hervat, zoodat gebrek aan schietvoorraden etc. niet is te vrezen. Volgens een bericht van 30 April zouden nu alle nog overgebleven Engelsche onderdanen binnen 48 uren het land moeten verlaten, daar het ongeluk door verraad zou zijn ontstaan.

En wat de positien van de Burgers in 't veld betreft, ook deze zijn niet ongunstig. 't Is zoo, het is nu niet gelukt de Engelsche bezetting van Wepener gevangen te nemen. Maar de wijze waarop de Burgers hier afstrooken en van daar tot boven Tabanach al hunne positien verdedigden, was bewonderenswaardig. Met slechts 5 à 6000 man weerstonden zij niet minder dan 30000 Engelschen onder de beste Generaals. En terwijl dezen telkens ernstige verliezen leden, konden zij, bij al hunne pogingen om de Burgers eens een goed pak slaag te geven en hem van zijn hoofdleger af te snijden, niet eenmaal van gevangen berichten. Al de konvooien der Burgers bleven veilig buiten het bereik der Engelsche troepen. Geen wagen ging verloren. En toen de Engelsche onder Rundle Zaterdag Tabanach voor goed wilden bezetten, deden de Burgers een krachtigen flankaanval met het doel om een konvooi af te snijden. De Engelschen raakten in 't nauw. Twee en een halve divisie moest te hulp komen om Zondag den bijna afgesneden Rundle te hulp te komen. Roberts zelf seinde 1 Mei: „dat de Boeren zeer hardnekkig hun aanvallen Zaterdag en Zondag rondom Tabanach volhielden, maar de positie van General Rundle's divisie was zeer sterk en hij kreeg bijstand van de Gordon's onder Dickson, van de cavalerie-brigades onder French en van de infanterie onder Smith-Dorrien, alsmede van het corps bereiden infanterie onder Jan Hamilton.” Zelfs moesten de Engelschen hun kamp verleggen!

Wie weet hoe groot de verliezen der Engelschen hier zijn geweest. Maar ook aan den Westkant gaat 't goed. De omtrekkende beweging aan die zijde wordt voortgezet en zelfs is Windersertou, even benoorden Kimberley, door Burgers overrompeld. Boshof hebben zij nog niet bezet. Methuen zal dit wel tot elken prijs zoeken vast te houden.

Mafeking lijdt thans zeer zwaar. Doch troepen tot ontzet zijn nog niet eens van Kimberley vertrokken. Maar dan nog zullen de Burgers ze zeker maar zoo niet laten passeren!

Bij Ladysmith in de Biggarsbergen is thans alles stil, zoowel van de zijde der Burgers als die der Engelschen. Deze laatste beginnen nu in den Vrijstaat scherp op te treden tegenover elken Boer, die niet op zijn plaats is. Alles wordt dan verbeurd verklaard. Doch overigens wordt zelfs vee etc., zonder betaling weggenomen. Die halve Vrijstaters ondervinden 't nu reeds hoe zij zich door de Engelschen lieten beetnemen. Kitchener is een tiran. . . .

Moge 't anderen terughouden van kleemoedigheid te worden en naar huis te gaan!

In de Belgische hoofdstad loopen crisisscherpen rond. Er zijn twee moties aangehangen over verkorting van den militairdiensttijd — van de h. Colfs en Lorand —, waartegen de premier niet slechts zich verzet, maar waarover hij de discussie weigert. Verder is er groote onenigheid over de buitengewone begroting, waarvoor door een deel der Kamer splitsing geëischt maar door de Regeering geweigerd wordt. Er is voorts een aanvraag van 6 miljoen francs aanhangig voor nieuwe versterkingswerken bij Antwerpen, die ook veel verzet ontmoet en waarover het Kabinet de vertrouwensvraag stellen wil. Over d. v. p. punten is groot verschil van meening tusschen de leden der „clericale meerderheid“, zoodat het Kabinet zwak staat. De socialistische linkerzijde zou met de malcontenten van rechts wellicht het Ministerie kunnen omverwerpen. Maar uit Brussel wordt aan een Duitsch blad gezegd, dat de linkerzijde er geen voordeel in ziet om deze Regeering te doen vallen, zoodat zij er toe overhelst haar voorloopig te steunen. De socialistische „Peuple“ laat zich over dit punt niet uit; het blad deed gister alleen deze mededeeling: „De socialistische leden der Kamer verzoeken ons te verklaren dat zij Dinsdag (d. i. heden) na een openbare meeting kunnen deelnemen wegens den ernst van den parlementairen toestand.“

Alzoo op 1 Mei weigering van openbaar optreden van de zijde der socialistischen uit de Kamer. Dit is betekenend, en men stelt zich dan ook de vraag: „wat zal uit dezen warboel worden?“ Toch acht zij een crisis nu zeer „ongelooftwaardig“, omdat reeds op 6 Mei a.s. de Kamer moet uiteengaan, wegens de naderende verkiezingen. Maar de verwarring, die reeds onlangs bij het vinnige debat over de schandelijke misdrijven in den Congo staat aan 't licht kwam, is zoo groot, dat ook de „Indep.“ den toestand onhoudbaar acht en noodig overwilt bij de buitengewone begroting, die heden of morgen aan de orde komt, de kwestie van vertrouwen te stellen. Zoo is 't geschied, en — de rechterzijde voldeed aan 't verlangen der Regeering! Voorloopig dus rust. Noordzij.

DRIE BERICHTEN

VOOR EEN, EN MISSCHIEN OOK EEN.

Kort op elkander trokken drie berichten, betrekkelijk godsdienst, geloof en zeden van ons volk mijn aandacht. Zij kwamen voor in *Het Handelblad*, nrs. van 22, 25 en 26 April j.l. Wat zij beelzen, ieder voor zich en misschien ook wel in verband met elkander, is m.i. van zoo bedenkelijk aard, dat zij ook in onze kringen niet onopgemerkt mogen voorbijgaan.

Het eerst bedoelde bericht verscheen in het Nr. van 22 April onder ten titel: *Kerk aan boord*. Het geeft een verslag van een godsdienstoefening aan boord van een van onze oorlogsschepen in de Indische wateren. Blijkbaar is het een ooggetuige, dien we hier hooren. In eenigszins scheidsche taal teekent hij daar de gezindheid en houding van meerderen en minderen tegenover die „gecommandeerde“ godsdienstoefening. Hij schetst ons den commandant, gelijk die in den vroegen morgen zwogt en tobt, aan boord van Hs. Ms. zoekende naar een preek, naar psalmvers en gezang, ja zelfs naar een gebed. Hij doet dat, terwijl „hij niets kon vinden“, al zuchtende: „al vond ik iets, wie zou de menschen dwingen tot luisteren?“

De berichtgever deelt nu verder iets mede over des commandants zoeken in en peinen over de bekende bergrede van onzen Heere Jezus Christus.

Deze zal nu de voorgescreven leerrede vervangen, terwijl het „Onze Vader“ als gebed zal worden gebruikt. Welke psalm of gezang dienst zal moeten doen, wordt niet vermeld. Maar na heel wat gepantaser over een en ander deelt de berichtgever als slotsom van des commandants zoeken en peinen mee: „Het programma is klaar voor de uitvoering.“ „Uitvoering“ ja dat staat er als of het een comédie-stukje gold. Geheel de toon van het bericht zelf is trouwens ergerlijk lichtzinnig.

Nu roept de commandant „den meest geschikt geachtten officier bij zich.“ Het programma wordt hem voorgelezen en hem gevraagd „te lezen langzaam, krachtig en ernstig.“

Hij aarzelt een oogenblik en zegt dan: „Commandant, ik zou het liever niet doen.“

De berichtgever laat hierop volgen: „De commandant had dit verwacht. Hij kent „zijn officieren en weet, dat deze niet alleen „de meest geschikte maar de eenig geschikte „is; de eenige, die den ernst der zaak gevoelt, maar juist daarom hem vraagt haar „niet aan hem op te dragen.“

Welk een donkeren achtergrond heeft niet dit daarom?

De commandant blijft echter bij zijn opdracht en „laat zich niet vermurwen.“

Aan „den officier van de wacht“ wordt verzocht „te luiden voor de kerk.“ Dit geschiedt en de équipage verzamelt zich ter godsdienstoefening.

De berichtgever moet hier nog even herinneren aan den zilveren klank van het kerkklokje en de nationale kleuren van den kerkwimpel, terwijl hij hieraan toevoegt de

dubbelzinnige opmerking, dat „deze andere „toonelen hebben gezien op godsdienstig „gebied, dan wat zich thans beneden hen „zal af spelen.“

Daarop treedt de commandant de vergadering binnen. De godsdienstoefening kon dus beginnen. Doch een, nog een oogenblik geduld. „Hij (de commandant) overziet „de gemeente en zich herinnerend, dat sedert „geruimen tijd geen kerk is gehouden, vraagt „hij: zijn er onder ulieden, die bezwaren „hebben de godsdienstoefening bij te wonen, „dan verzoek ik hen uit te treden.“

Niemand trad uit en geen wonder.

Aan den officier-voorganger wordt nu het teeken gegeven, dat hij beginnen kan. En hij begint, hij „de eenige geschikte, hij „de eenige, die den ernst der zaak gevoelt.“ Maar hoe? Met welken uitslag?

Hoer het van den berichtgever zelf in zijn eigen woorden, woorden cynisch en koud en helaas! niet zonder onheilgen spott.

„De voorganger leest, met tegenzin. Hij „voelt, dat er geen band is tusschen hem „en zijne hoorders. Hij voelt dat zijn stem „geen weerklink vindt. Hij voelt dat hij „leest omdat het dienst is en dat zij hooren „omdat het dienst is.“

„Dienst — maar geen godsdienst, geen „eeredienst, — tot in eeuwigh- „heid, Amen.“

„De commandant bedankt den lezer en „geeft order tot afgaan. Joelende gaat de „bemanning naar voren, met een zucht de „commandant naar zijn kajuit.“

Om van te huijeren en te rillen, niet waar? Dat nu geschiedt aan boord van een van Hr. Ms. oorlogsschepen. Mannen als de Ruiter en Tromp konden bidden maar toch ook vechten. Zij stonden hun man. Het tegenwoordig geslacht heeft blijkbaar het bidden verleerd. Vechten zij daarom beter?

Het geheel van dit bericht teekent ons een afgrond van godsdienstig verval bij onze marine-mannen, waarover we ons als een Christelijke natie diep hebben te schamen, en die niet veel goeds spelt voor de toekomst.

Als ik den geest van den berichtgever goed heb geproefd uit woord en toon en de strekking van zijn bericht goed heb begrepen, dan wil hij te kennen geven, dat de godsdienst te heilig is voor zulke manschappen en dat zulke manschappen te onheilgen zijn voor godsdienst. Zoo iets straalt m.i. duidelijk in verschillende uitdrukkingen door. 't Is trouwens geheel naar den geest dezer eeuw: „uit eerbied voor de religie, de „religie op zijde gezet.“

Doch voor ditmaal genoeg. Een volgende maal D. V. de beide andere berichten en iets over hun onderling verband.

D. K. WIELINGA.

K., 30 April 1900.

GEREF. ZONDAGSSCHOOLVER. „JACHIN“.

Aan de leden en afdeelingen der Gereformeerde Zondagsschoolvereeniging JACHIN, alsmede aan de bij haar aangeslotene corporaties wordt bij dezen gemeld:

a. Dat de algemeene vergadering, zoo de Heere wil, dit jaar gehouden zal worden op 25 Juli, vermoedelijk te Zwolle;

b. Dat vragen en voorstellen, die de leden of de afdeelingen aldaar behandeld wenschen te zien, worden ingewacht tot 15 Juli aan het adres van den ondergeteekende.

Geve de Heere ons eene aangename en gezegende samenkomst, die vrucht draagt voor den arbeid op de Zondagsschool en de liefde van velen opwekt of aanvuurt.

Namens het Bestuur.

P. ORANJE, 1e Secr.

Amsterdam (Wijtenbachstr. 62.)

28 April 1900.

Buitenlandsche Kerken.

Duitschland. Behoort de Jesuïetenorde tot de inrichting der Roomsche kerk? Deze vraag is in Duitschland aan de orde. Tegen den uitgever Mehring was een aanklacht ingediend wegens laster door de pers van de Jesuïetenorde. De aangeklaagde werd veroordeeld, omdat de rechter de Jesuïetenorde als „een inrichting der Roomsche kerk“ beschouwde, hoewel de verdediger in zijn pleidooi deze beschouwing als onhoudbaar gekwalificeerd had.

De veroordeelde kwam tegen dit vonnis in hooger beroep bij het rijksgerechtshof. Hier sloot de rijksprocureur zich bij den verdediger van Mehring aan. Hij zeide o. a.: „Ik ben zeer geneigd de onderscheiding, die de verdediger tusschen het monnikenwezen, tusschen de afzonderlijke orden en hare leden maakt, als juist te erkennen. Of een monnikenorde als eene inrichting der kerk te beschouwen is, is een uiterst moeilijke vraag. Of zij ontwijfelbaar bevestigend te beantwoorden is, waag ik niet te beslissen. Maar al is dit het geval, dan volgt daaruit nog niet, zooda de verdediger met recht heeft doen uitkomen, dat de afzonderlijke orden en met name de Jesuïetenorde als inrichtingen der Roomsche kerk zijn te beschouwen en onder de bescherming van § 166 staan.“

Hier moet vooral in overweging genomen worden, welke opvatting de Roomsche kerk zelve van het wezen der Jesuïetenorde heeft. Vijftien eeuwen heeft zij zich zonder haar behelpen, het schijnt dus, dat zij geen noodzakelijk bestanddeel van het wezen der kerk vormt. Niet te vergeen is ook, dat door een Pauselijke bul van Clemens XIV de Jesuïetenorde niet slechts verboden maar zelfs opgeheven is, en dat eerst Pius VII in 1814 deze orde weer heeft toegelaten. Eene voor het innerlijk wezen der Roomsche kerk, voor hare kerkorde, haar geloof en ritus noodzakelijke inrichting kan de Jesuïetenorde toch wel niet zijn, want het opperhoofd der kerk heeft haar afgeschaft. Ook laat ik volstrekt het feit niet buiten rekening, dat onze Duitsche rijks wetten het noodig en nuttig achten deze orde in Duitschland te verbieden. Dit was niet denkbaar, als wij het met eene wezenlijke inrichting der Roomsche kerk te doen hadden. De

orde is wel nauw met de Roomsche kerk verbonden, maar geen inrichting der kerk.“

Hij komt tot de conclusie, dat de veroordeeling van den aangeklaagde berust op een rechtsdwaling van het landgericht met betrekking tot de Jesuïetenorde niet alleen, maar ook met betrekking tot tal van wetsbepalingen.

Velen in Duitschland zien den uitslag van deze rechtszaak met belangstelling tegemoet. Het kan verkeeren; voor eenige jaren werden de Jesuïeten als staatsgevaarlijk uit Duitschland verbannen en thans wordt iemand veroordeeld, omdat hij het gevaarlijke van de beginselen dezer orde in het licht gesteld heeft.

Frankrijk. De Protestantische Vereeniging tot praktische behandeling van de sociale vraagstukken. Deze Vereeniging hield 13 en 14 Maart haar negende algemeene vergadering te Nimes onder leiding van den heer de Boyve, die om zijne redenaarsgaven en praktische bekwaamheid algemeen geacht is. Deze Vereeniging stelt zich ten doel den geestelijken en stoffelijken welstand des volks, vooral der arbeiders, te bevorderen. Zij bestrydt niet alleen de dronkenschap en de onzedelijkheid, maar tracht ook door het oprichten van leesalen, volksmarkteekens, matigheidsvereenigingen en het houden van voordrachten het volk onder de bearbeiding van Gods Woord te brengen.

De resultaten, die deze Vereeniging reeds heeft, zijn van dien aard, dat zij de sympathie geniet van alle weldenkenden, ook waar zij persoonlijk de godsdienstige beginselen der Vereeniging niet deelen. Vele jonge predikanten hebben zich bij haar aangesloten. Onder hen behoort ook Wilfred Monod, achterneef van den beroemden Adolf Monod, die als kanselredenaar een waardig opvolger van zijn oudoom genoemd wordt.

De Vereeniging geeft een blad uit de „*Révélement moral*“, waarvan de predikant Combe te St. Etienne redacteur is.

Pasteur Quévieux te Rouan heeft op de algemeene vergadering verslag van de werkzaamheden gegeven. Hij zeide, dat zij vooral op persoonlijke bekeering werkten, omdat deze onmisbaar is voor het bereiken van het beoogde doel. Daartoe worden geregeld samenkomsten voor gebed en prediking gehouden. In de fabrieksplaats Lille was hiervan de uitkomst, dat zich reeds 25 families bij de Gereformeerde kerk hebben aangesloten.

Bestrijding der dronkenschap staat op hun pogram, maar — zegt Quévieux — dat is slechts één der vele kwalen, waaronder onze tegenwoordige maatschappij lijdt, zij is slechts een tak van den vergiftigen boom van de zedelijke en sociale ellende. De onzedelijkheid is een niet minder groote oorzaak der ellende.

Vanwege de Vereeniging worden Zondagen en Donderdagsscholen gehouden, die op onderscheidene plaatsen door tal van kinderen regelmatig worden bezocht. Te Roubaix bedraagt dit getal 400.

SCHOLTEN.

Te Cannes werd 22 Januari j.l. in het lokaal der Mac-All zending een jaarvergadering gehouden der afdeeling van het Britsch-Buitenl. Bijbelgen. onder leiding van Lord Rendell, een vriend van wijlen Gladstone, die geregeld des winters de zuiderkust bezoekt.

Nadat de voorzitter over den grooten invloed der Bijbelverspreiding gesproken had, trad de Anglicaanse predikant Monk Jones op en wees op den omvang van dien evangelisatie-arbeid. De Bijbel, of gedeelten ervan, wordt nu in 361 verschillende vertalingen uitgegeven; in 't laatste jaar alleen werden 13 nieuwe overzettingen begonnen. Jaarlijks worden 4 miljoen exemplaren verspreid, d.i. per dag circa 14000. Zendingen, die verhalen, ontvangen allen mogelijken, wetenschappelijken en stoffelijken steun.

Op de Philippijnen kwam men, voor jaren reeds, in aanraking met een monnik, die bekeerd was op het lezen van een Engelschen Bijbel door een scheepskapitein hem gegeven. Deze heeft daarop een gedeelte des Bijbels in een dialect vertaald, en hiervan 3000 exx. verspreid, doch de monniken brachten hem hierom door vergift ter dood.

In Uganda gebruiken de inboorlingen nog gaarne de Palmers-biscuit blikken doozen, om hun Bijbel daarin tegen de witte mieren te beschermen. Ook in Soedan werden Bijbels verspreid onder de gevengene dervischen. In China worden per jaar een miljoen Bijbels verspreid.

Na den heer Monk Jones trad een missionaris onder de Zoeloes op, die vanzelf ook over de Boeren sprak. Deze lezen, volgens hem, het Oude Testament met te weinig onderscheiding. Ook zeide hij, dat zij de Kaffers en Negers als Amalekieten behandelten. Het bekende praatje, alsof de Engelschen de Kaffers als hun stamverwanten behandelten!

Een groep van 33 inboorlingen van Labrador, lidmaten der Moravische kerk aldaar, heeft zich, ondanks de pogingen der zendingen, laten overhalen door een ondernemer om op de Parijsche Tentoonstelling zich te laten vertoonen. Zij hebben een dertigtal honden, sleden en vischvaartuigen bij zich. Den missionaris Nestlé is nu opgedragen, hen te bezoeken en als pastor te verzorgen.

Te Madras is op 80-jarigen leeftijd nog werkzaam de zending Dr. Murdoch. In zijn bijna 50-jarige loopbaan heeft hij in Indië vooral gearbeid aan Christelijke literatuur, naar de behoeften van deze Engelsche kolonie. Door zijn initiatief zijn 1600 werken uitgegeven in 21 verschillende taleu, waarvan 20 miljoen exemplaren verspreid zijn. Niet lang geleden heeft Dr. Murdoch zich tot de Engelsche en Amerikaanse genootschappen gewend, om vooral dezen arbeid te vermeerderen, omdat Indië daaraan de grootste behoefte heeft, en de Hindoes door geschriften het meest te bereiken zijn.

De inlandsche leeraar Bipro Tschoran Tschackerbati van Calcutta heeft al zijn spaargeld, ten bedrage van omtrent f 7500, aan de zending der Schotsche staatskerk geschonken, door wier arbeid hij in 1863 gedoopt en in 1872 geordend werd. Deze predikant moet de laatste Bengalees zijn, die met eigen hand den laatste brandstapel aangestoken heeft, waarop eene weduwe — en wel zijne eigene moeder — verbrand werd. Hij had deze som bespaard door geschriften uit te geven en diensten aan de universiteit te Calcutta.

Het Anglicaanse zendingsgenootschap heeft thans 520 mannelijke en 347 vrouwelijke Europeesche missionarissen in dienst.

Een Fransch predikant verhaalt het volgende. Ik ontving eenige jaren geleden dikwijls ongeteekende briefjes, waarin nu eens een stuiver, dan eens een dubbeltje en ook wel drie stuivers gedaan waren, met het bijschrift: „Voor den Heere.“ Deze giffen werden steeds grooter en waren soms f 15 groot. Eindelijk klaarde dit geheim op. Zeker werkmán, die door ziekte van de zijnen geruimeerd was, zoodat hij zelfs al zijne meubels moest verkoopen, was met zijn laatste geld f 0.75 begonnen te venten; den Heere belovende, dat hij het tiende van zijne inkomsten zou geven voor de zending, indien hem dit gelukte. En omdat hij vanwege zijn armoede niet zou gedwongen worden, dat deel weêr te gebruiken, had hij het telkens terstond afgezonden, hoe klein ook. Hoe meer hij kon zenden, hoe groter zijn blijdschap en dankbaarheid jegens God was, en hij hield dit tot op het einde zijns levens vol, zijne gelofte getrouw blijvende.

De heer Schaefer, socialistisch afgevaardigde, zeide onlangs in den Grooten Raad van Genève, dat hij den Raad van State verzoeken zou een wet in te dienen op het budget van eerediensten. Ten gevolge daarvan zou, door toegezondene bijlatten aan de burgers, uit hunne opgaven moeten blijken, wat zij zouden moeten bijdragen voor dat budget; waaruit dan zou kunnen berekend worden, wat zij niet behoefden te betalen. Voorts zouden zij zich hiervan kunnen doen ontheffen, wanneer zij zich beriepen op art. 49, al. 6 van de Bondsconstitutie luidende: „Niemand is gehouden om belastingen te betalen, waarvan de opbrengst speciaal aangewend wordt voor rechtstreeksche subsidien aan eerediensten, of aan eene godsdienstige gemeente, waartoe hij niet behoort.“

Boekaankondiging.

Een Schipbreukeling, door G. C. Hoogewerff. Tweede druk. Nijkerk Callenbach. Dit boek is een tweeden druk waard. Het bevat het verhaal van een jongeling, die een uitstekenden aanleg bezit en zeer goede vooruitzichten heeft, maar telkens voor de verleiding bezwijkt, steeds verder afglijdt op de steile helling der zonde en eindelijk op eene treurige wijze om het leven komt. Eene gewone geschiedenis, die herhaaldelijk voorkomt en die zonder opsmuk en overdrijving verhaald wordt, maar daarom te aangrijpend is. De Schrijver weet, wat jongens zijn en kan zoo vertellen, dat hij boeit van het begin tot het einde. Wij lezen het tenminste met groot genoegen en zouden alleen wenschen, dat de heer Callenbach voortaan op zijn uitgave het jaartal plaatste. De weglating is tot niets nut en de plaatsing heeft allerlei voordeel.

Genesis. Uitlegging van Johannes Calvijn, uit het Latijn naar de uitgave van Baum, Cunitz en Reuss, in de Nederlandsche taal overgezet door S. O. Loz, bedienaar des Woords te De Lier. Middelburg Le Cointre 1900.

Gaarne vestigen wij op deze uitgave de aandacht. De uitlegging, welke Calvijn van vele boeken des Ouden Testaments gegeven heeft, is nog veel te weinig bekend. Ds. Los kwam daarom op de gedachte, om Calvijn's verklaring op Genesis uit het Latijn in onze Nederlandsche taal over te zetten. En hij heeft deze taak getrouwen en met liefde vervuld. Het eerste deel, loopende tot Genesis 21, ziet thans ingebonden het licht. De uitgever heeft gezorgd voor een helderen druk en een netten band. Het is te hopen en ook te verwachten, dat velen zich dit werk zullen aanschaffen.

Thomas Carlyle, door Dr. F. van Gheel Gildemeester. Nijkerk Callenbach. Prijs f 1,50 geb. f 1,90.

De leetuur van dit boek is heel wat gezonder en degelijker dan die van vele romans. Er is onlangs terecht gezegd, dat roman en toneel in zekere mate schade doen aan het eenvoudig gezond gevoel. Over den beeldigen lijden worden zoo veel tranen gestort, dat er voor de lijdende werkelijkheid geen deelname meer overblijft. Maar hier, in het boek van Dr. van Gheel Gildemeester, is literatuur, die ons drijft in het volle menschenleven en binnenleidt in de werkelijke wereld rondom ons heen. Carlyle, de zoon van puriteinsche, Schotsche ouders, is zulk eene belangwekkende persoonlijkheid. Al is hij later ook vervreemd van het geloof zijner ouders, het puritanisme heeft in hem ingewerkt, de indrukken zijner jeugd zijn nooit geheel uitgewischt, hij is nimmer een renegeat geworden in den slechten zin van dat woord. Integendeel, steeds is hem bijgebleven waarheidszin, oprechtheid, eerlijkheid; van de noodzakelijkheid van godsdienst en geloof bleef hij steeds ten diepste overtuigd; en krachtens deze overtuiging is hij als een boetprofeet opgetreden tegen de zonden en dwalingen van zijn volk en zijn tijd. Deze „geniale individualist“ heeft niet opgehouden, om van zijne eenzaamheid uit alle toestanden en verhoudingen te toetsen aan den maatstaf van waarheid en gerechtigheid en zedelijke vernieuwing te prediken als de onmisbare voorwaarde voor de hervorming der maatschappij. Met bittere ironie, met snijdend sarcasme is hij opgetreden tegen

de huichelarij van zijn volk; tegen den schijn en het vernis, dat het schriklijkst egoïsme bedekt; tegen het bederf der aristocratie; tegen de ziekelijke humaniteit en de kranke philanthropie der Exeter-Hall-Christenen; tegen de valsche idealen van vrijheid, gelijkheid, broederschap, democratie, algemeen stemrecht, drukpersvrijheid, afschaffing van de slavernij enz. Er valt van Carlyle veel te leeren, vooral voor hen, die zich te goed doen aan holle phrases en klinkende leuzen; en daarin het geneesmiddel meenen te bezitten voor de kwalen der maatschappij. Genoeg geeft Carlyle ons niet. Hij nam tegenover het positieve Christendom eene te koude en onverschillige houding aan. God is iets anders en meer dan de ziel van wereld en natuur, religie iets meer dan het zedelijk geweten, gebed iets hoogers dan arbeid, en Goethe is voor ons het voorbeeld der ware vroomheid niet. Maar toch doet het goed, om met dezen „somberen puritein“ kennis te maken. En het boek van Dr. van Gheel Gildemeester is uitnemend geschikt, om in de studie van het leven en de werken van dezen gemoedsmensch in te leiden. Het is eenvoudig, duidelijk, boeiend geschreven en geeft van het leven en de voornaamste werken van Carlyle een helder overzicht. Wij bevelen het van ganser harte aan. Het is leerrijk, ontwikkelende, sterkende literatuur.

Beier dan Robijnen, door Dr. A. J. Th. Jonker. Nijkerk Callenbach. 2e druk. Prijs f 1,00 geb. f 1,40.

Van de schoone meditaties van Dr. Jonker over verschillende teksten uit het Boek der Spreken is een tweede druk verschenen. Dat is verblijdend, niet alleen omdat Schrijver en Uitgever dit aangenaam zullen vinden, maar vooral omdat het bewijst, dat er publiek is, dat zulke lectuur op prijs stelt. Want de overdenkingen van Dr. Jonker zijn waard, gelezen en behartigd te worden. Zij zijn gezond, ernstig, geestig, uit het leven geboren en voor het leven bestemd, zonder dot betoog of afgetrokken redeneering, levendig van stijl, schoon van taal, op praktische wijze vertolkend de woorden der wijsheid, die van boven is. Moge ook deze tweede druk een goed onthaal vinden!

Haar Idealen, door Johanna Breevoort. Amsterdam, W. Kirchner.

Deze roman heeft de srekking, om het streven van de emancipatie der vrouw tegen te gaan en haar positie naar de leer der H. Schrift in het licht te stellen. Een meisje, Christine geheeten, had reeds van der jeugd af begeerte, om te leeren, om groot te worden, om boeken te maken en eene aanzienlijke, knappe vrouw te worden. De omstandigheden lieten het haar echter niet toe, om aan deze begeerte te voldoen. Maar na den dood harer ouders kwam zij in dienst bij eene weduwe, die een student op kamers had; en de bibliotheek van dezen student stelde haar in de gelegenheid, om hare weetgierigheid te bevredigen en met de werken van Bilderdijk, da Costa, Beets, de Genestet enz. kennis te maken. Want Christine was ook zelve eene halve dichteres, en de Schrijfster deelt verschillende proeven mede, bl. 49, 91, 146, 148-157, die van haar dichtertalent aanleg geen al te hoogen dunk geven. De kennismaking van Christine met den student, Willem Klein, was ook nog in een ander opzicht merkwaardig; het kwam tusschen beiden tot eene liefdesverklaring. Maar de student had er later berouw van, trok zich van Christine terug en liet haar aan twijfel en ongelooft ten prooi. In deze zielsgesteldheid komt zij in Baarn, waar haar mevrouw kamers gehuurd had, en maakt daar kennis met eene socialiste, eene dwepende voorstandster van de vrouwen-emancipatie, mevrouw de Sterke geheeten. Weldra wordt zij in het onordelijk huisgezin van deze geëmancipieerde dame opgenomen, treedt op als Schrijfster in de „Toekomstvrouw“ en houdt redevoeringen in het belang van de vrijmaking der vrouw. Als zij eens in de concertzaal te Baarn zulk eene rede houdt, wordt aan het eind van de gelegenheid tot debat op onbegrijpelijke wijze gebruik gemaakt door den heer Willem Klein, die haar eenige jaren geleden het hof had gemaakt en nu zijne Bijbelsche denkbeelden over de emancipatie ontwikkelt, bl. 80-87. Dat schokt haar geweldig. Den volgende morgen krijgt zij op eene wandeling eene bloedspuwing; hetgeen de aanleiding wordt, dat zij door eene dame in haar huis wordt opgenomen, die later heel toevallig blijkt de moeder van Willem Klein te zijn. En hier in dit huis, komt alles terecht. Christine wordt bekeerd door de dwaling haars wegs, zij ziet de dwaasheid van de emancipatie-theorie in, keert tot de Schrift terug, wordt met Willem verloofd, maar sterft aan de tering, voordat zij in het huwelijk treden kan. Haar ideaal echter: de oprichting van den *Nederlandschen Christelijken Vrouwenbond*, en de uitgave van een blad: *De Nederlandsche Christenvrouw* wordt door mevrouw Klein verwezenlijkt. Er is van deze gegevens wel een goede roman te maken, vooral door een talent, gelijk de Schrijfster dat onmiskenbaar bezit. Tot op zekere hoogte heeft zij dan ook aan de verwachting, door de aankondiging van dezen roman opgewekt, voldaan. Maar de emancipatie der vrouw is zoo ingewikkeld en omvangrijk een vraagstuk, dat niemand verwachten zal, er in dezen roman eene bevredigende oplossing van te vinden. Er is daartoe diepe, breede studie van nood.

Het komt mij dan ook voor, dat de Schrijfster meer beoogd heeft, om tot de studie van dit vraagstuk op te wekken, dan om er eene praktische oplossing van te geven. Daarom eindigt haar boek met de oprichting van een bond en de uitgave van een blad tot behartiging van de belangen der vrouw. Als dit doel door de Schrijfster bereikt wordt, dat n.l. het vrouwen-vraagstuk, waarvan nu bijna uitsluitend van ongelooft zijde notitie wordt genomen, ook in onze kringen bestudeerd wordt, dan is haar arbeid niet vergeefs geweest.

Ons Tijdschrift. Maandblad uit en voor het leven, met medewerking der lezers. Onder redactie van A. J. Hoogenbirk, 5e Jaarg. Afl. 1. Rotterdam, D. A. Daamen, 1900.

De eerste aflevering van den vijfden jaargang van dit Tijdschrift bevat: eene eerbiedvolle schets van Ds. J. G. Verhoef over zijne moeder; een vervolg der belangrijke studie van Mr. H. J. Koenen over den patriarchalen grondslag onzer samenleving; een paar kleine gedichten door A. J. Hoogenbirk en D. Spi.; kleinere bijdragen van J. H. Geselschap en W. H. van Nes; boekbeoordeling van Dr. J. H. Gunning J. H.; maandboek door H. Voor elk wat wils dus! Zij de vijfde jaargang niet minder gezegend en rijk aan zegen dan zijne voorgangers!

Kinderen huns tijds. Door A. J. Hoogenbirk. Tweede druk. Nijkerk Callenbach.

Van dit veel besproken werk verscheen een tweede druk, wat Schrijver en Uitgever misschien wel het meest te danken hebben, juist aan de critiek, die erop uitgebracht is. Het verhaal zelf is noch bijzonder geregeld, noch uitermate boeiend. Maar de Schrijver heeft behoefte gevoeld, om zijn hart eens te luchten tegen vele kinderen van dezen tijd. Dat geeft aan het verhaal warmte en kleur, dat leeft er in ruimen kring belangstelling voor gewekt. De Schrijver kan zich niet vinden in het Calvinisme, dat de grenzen hoe langer hoe nauwer trekt en alle Christenen, die Calvijn wel hoog stellen maar op „Sint Calvijn“ tegenhebben, buiten den kring sluit. Zijn hart gaat uit naar den Reveil, die zich plaatste op de breede grondslagen van algemeen Christelijke beginselen, en samenwerking van alle Christenen voorstond. De geachte Schrijver is, geloof ik, in de verdeling van licht en schaduw niet altijd billijk. Ook miskent hij het belang van belijdenis en kerk. Maar het is goed, dat hij zich hooren liet. Met zijne bezwaren en bedenkingen kunnen juist die kinderen des tijds het meeste winst doen, die den breederen grondslag voor een engeren hebben ingeruild, niet om te minder maar om in leer en leven beide te beter Christenen te zijn. Het boek van den heer Hoogenbirk moge hen daarvan opnieuw doordringen!

Jacques Le Fèvre d'Etaples, voorganger van Calvijn. Eene Studie door C. van Proosdij, v. d. m. te Amsterdam. Met Portret. Leiden D. Donner 1900.

Op schoone wijze schetst Ds. Proosdij ons in deze studie het beeld van Le Fèvre, den voorlooper der Hervorming, den ontdekker van de groote beginselen der Reformatie, den voorganger en leermeester van Farel en Calvijn. Eerst wordt in korte trekken zijne levensgeschiedenis verhaald, dan uit zijne geschriften zijn reformatische arbeid gekenschetst, eindelijk zijne betekenissen voor de Hervorming in het licht gesteld. Le Fèvre, zoo lezen wij bl. 68, beleed in vollen zin des woords de grondstellingen der Hervorming, maar hij bleef uiterlijk in de Roomsche kerk, daar hij hoopte, dat de vernieuwing van het evangelie zonder breuke met het pausdom zou kunnen tot stand komen en hij zelf niet opgewassen was voor den openlijken strijd met de vijandige machten. Toch heeft Le Fèvre ook voor zijne beginselen veel haat en vervolging overgehad. Hij was, schoon zacht en bescheiden van aard, eene gansch andere natuur dan Erasmus. Hij boog voor het gezag der Schrift, hij leerde de rechtvaardiging des zondaars door het geloof alleen, en was daardoor voor de Hervorming in Duitsland en Zwitserland van de grootste beteekenis. Aan Ds. van Proosdij komt warme dank ervoor toe, dat hij ons dezen man beter dan tot dusver kennen deed.

Johannes' Evangelie aan de gemeente toegelicht door J. van Andel, predikant te Gorinchem. Leiden Donner 1900.

Dit werk heeten wij dankbaar en hartelijk welkom. Ds. van Andel is voor de lezers van de Bazuin, en voor hen niet alleen, een oude en geliefde bekende. Ook zijne uitlegging van het Evangelie van Johannes is voor een gedeelte uit de Bazuin aan velen bekend. Maar thans versijnt ze compleet, in een werk van ruim 400 bladzijden. Het is eene stichtelijke lectuur. In het Voorwoord zegt de hooggeachte Schrijver, dat hij in zijne uitlegging geene opzettelijke plaats aan het stichtelijk element heeft ingeruimd. Maar dat behoefde ook niet. De uitlegging is zelve stichtelijk in den schoonsten zin van dat woord. Er gaat van het Evangelie, gelijk het hier wordt verklaard, kracht en leven uit voor verstand en hart beide. Het is eene uitlegging voor de gemeente, eene populaire uitlegging, zoo men wil, maar dan allerminst in den zin van oppervlakkig en ondiep. Men bemerkt onder het lezen, dat de Schrijver de verschillende gevoelens der uitleggers kent, ook al noemt hij ze niet, en dat hij niet dan na ernstig onderzoek tot zijne eigene opvatting kwam. Er zit rijke stof in dit boek voor overdenking, voor leerling, voor onderwijzing, voor prediking. Niet alleen jongere en oudere gemeentelieden, maar ook predikanten en studenten kunnen er voordeel van trekken. En als wij hier nog bijvoegen, dat de taal helder en aangenaam en de druk uitnemend is, dan hebben wij redenen genoeg opgegeven, waarom wij dit werk van Ds. van Andel van harte aanbevelen en er een breeden kring van lezers aan toewenschen.

BAVINCK.

ADVERTENTIE.

Ondertrouwd:

J. VAN DER LAAN,

Onderwijzer

EN

G. A. WEIJENBERG.

MIDDELSTUM, 28 April 1900.

TIJWEL,

Huwelijksvoltrekking D. V. 19 Mei a.s.

Ps. 116 : 12.

Op den 4 Mei hopen, D. V. onze geliefde Ouders, Behuwend en Grootouders

Cornelis Schoen

EN
Gerardina Stieltjes

den dag te herdenken, waarop zij voor 40 jaar door den Echt verbonden werden.

Huine dankbare Kinderen,
Behuwendkinderen en Kleinzoon.

HOORN,
1 Mei 1900

Den 4en Mei a.s. hopen D. V. onze geliefde Ouders

R. S. KESTER

EN
N. WIND
hunne 50-jarige Echtvereeniging te herdenken.
Uit naam der Kinderen, Behuwend en Kleinkinderen.

STEENWIJK,

April 1900.

Receptie: nam. 3-6.

Heden overleed, in den ouderdom van 86 jaren, onze geliefde Echtgenoot, Vader en B. huwvader

H. KUILMAN,

in leven Ouderling der Ger. gemeente.

Vast was zijn geloof in zijnen Heer en Heiland en mitsdien zijn heengaan in vrede. Dit te weten geeft ons troost en kracht om het smartelijk verlies met gelatenheid te dragen.

Mede namens Kinderen en Behuwendkinderen,
JANNA LUCHTENBORG -

WED. H. KUILMAN.

OUDE PEKELA.

16 April 1900.

Heden overleed zacht en kalm onze teeder bemide jongste Dochter

J. ANKE,

in den bloeienden leeftijd van ruim 18 jaren.

In de hoop dat het sterven voor haar gewin moge zijn, wenschen wij n. s. Heeren doen met gelatenheid te berusten.

B. ELZINGA.

F. ELZINGA -

VAN DIJK.

ROOZKEEK,

2 Mei 1900.

De derde en vierde School der Vereeniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met den Bijbel in Friesland's Zuid-Oosthoek.

Te Rottevalle en Ureterp worden alle krachten ingespannen voor de stichting eener Christelijke School. Eerst werd voor den bouw van beide scholen bij onze Vereeniging de som van f 3400,— aangevraagd. Later behoefde men slechts f 2500,— en nu? Ureterp kan zich redden, terwijl Rottevalle nog f 500,— te kort komt. Beide plaatsen worden op wonderlijke wijze geholpen.

Voor de instandhouding der beide Scholen behoeven we jaarlijks f 500,—.

Volgens de jongste opgave, heeft Broeder KROESE te Drachten van verschillende personen reeds toezegging verkregen voor eene jaarlijkse bijdrage tot een bedrag van f 59,60. Wie helpt ons verder?

Och, dat alle voorstanders van Scholen met den Bijbel toch de handen eendrachtelijk ineen sloegen, dat de ontferming der bevolking van Friesland's Zuid-Oosthoek niet verder voortschreed.

Giften in eens of jaarlijksche bijdragen worden gaarne ingewacht door de B. stuurders der bovengenoemde Vereeniging.

Zaandam.
Ds. L. J. BLANSON HENKEMANS.
Lippenhuizen.

Ds. G. NOORDHOF.

Wijnjetorp.

Ds. M. DE JONG.

Haulerwijk.

Ds. H. P. STEGENGA.

Haulerwijk.

H. T. VAN EK Jz.

1 Mei 1900.

„EFFATHA.”

Algemeene Vergadering
Woensdag 11 Juli in het INSTITUUT Wolwevershaven 71 te Dordrecht, voorm. te 11 ure. Aan afdeelingen en corporatiën wordt verzocht onderwerpen voor de Agenda in te zenden vóór 1 JUNI bij den ondergeteekende.
G. H. VAN KASTEEL, Scriba.

OPPENHUIZEN.

Twée dames te DEVENTER, waar goede scholen zijn,

bieden inwoning aan

voor jonge Meisjes of een paar Dames, met of zonder huiselijk verkeer.

Mevrouw DE SAVORNIN LOHMAN-CAU, Heerensingel te GRONINGEN geeft gaarne inlichtingen.

Brieven franco letters A. Z. aan JAC. VAN DER MEER's Adv. Bureau te DEVENTER.

TE KOOP

voor bijtijken prijs een zeer groote

AMERIKAANSCH KACHEL,

zeer geschikt voor groote zaal of kleine kerk. Te bevragen onder motto „Helios” aan den Uitgever van de Bazuin te KAMPEN.

MAGAZIJN

VAN

Heerenkleeding

en Uniformen.

Steeds voorradig groote keuze in de nieuwste stoffen.

Uitrusting voor Indië.

J. SCHELTENS,

OUDESTRAAT,

KAMPEN.

KERKELIJK HANDBOEKJE.

Zijnde een kort uittreksel van de voornaamste acten der Nationale en Provinciale Synoden, betreffende de zuiverheid der Leere, rust der Kerke, enz.

ALSMEDER

De Post-acta of behandelingen van het Nationale Synode van Dordrecht, gehouden in d. jaren 1618 en 1619.

Zeër dienstig en noodig voor Predikanten en Kerkeraden.

Dit voor alle Kerkeradsleden zoo nuttig Handboekje is 340 bladz. groot en kost slechts f 1,25, gebonden in heel linnen band f 1,65.

Uitgave van ZALSMAN te KAMPEN. Alle Boekb. nemen bestellingen aan.

TRAKTATEN.

Vanwege het Geref. Traktaatgen. „Filippus” is bij den Uitgever P. MOBACH te BRUKELN verschenen en bij alle solide boekhandelaars verkrijgbaar gesteld:

VIII. Ter elfder ure	2 ct.
VIII. Een eigen gerechtigde geel	2 ct.
X. Johannes Huss en Hieronymus van Praag	2 ct.
CXXVIII. Het gebed eens kinds verhoord	2 1/2 ct.
CXXIX. Een zwaar juk	2 ct.
CXXX. Ontwaakt, gij, die slaapt	12 1/2 ct.
10. Calvijn en de kerkelijke tucht	1 ct.

Bij D. DONNER te Leiden is verschenen:

JOHANNES' EVANGELIE

aan de Gemeente toegelicht

DOOR

Ds. J. VAN ANDEL.

Prijs ingenaaid f 2,75. Geb. f 3,25.

NIEUWE BRIEFKAARTEN,

met of zonder firma bedrukt, worden dagelijks franco verzonden voor f 2,25 per 1000, door ZALSMAN te KAMPEN.

Dezer dagen versijnt bij den uitgever K. LE COINTRE te MIDDELBURG:

De Oefenschool des Gebeds

Zestel leerredenen van

D. C. P. SLUIJTER,

in leven dienaar des Woords te Overloot.

Prijs: 75 cent. Gebonden f 1,10.

Uitgegeven ten v. ordele eener op te richten Chr. School in het van Lennepkwartier.

Deze leerredenen zijn uitgesproken tegen het naderend Pinksterfeest in 1899 en worden gunstig aanbevolen ter lezing in vacante kerken.

Na ontvangst van het bedrag volgt franco toezending, alsmede verkrijgbaar in den boekhandel.

GEREF. GYMNASIUM TE KAMPEN.

Het Toelatings-examen voor de verschillende Klassen van het GEREFORMEERD GYMNASIUM te Kampen zal D. V. gehouden worden op een nader te bepalen dag in de eerste week van Juli.

Men melde zich hiertoe aan, met opgave der Klasse voor welke men examen wenscht te doen, vóór den 1en Juli bij den Waarn. Rector.

De Wn. Rector,

Js. KAPTEIJN.

BIJ D. A. DAAMEN te ROTTERDAM

is verschenen: een belangrijke nieuwe uitgaaf, welke bij de meeste Boekhandelaars voorhanden is en ter inzage te bekomen n. l. het EERSTE deel van

Het Leven van C. F. Spurgeon

een werk, dat ongetwijfeld ieder die belangstelt in de dingen, die het Koninkrijk Gods aangaan, gaarne zal willen bezitten. Wie kennis maakte met de voortreffelijke geschriften van dezen prediker bij uitnemendheid, die voor zeer velen ook in ons land ten zegen is gesteld en duizenden heeft getrouwt en gesticht, zal zeker van zijn zoo rijk begenadigd, merkwaardig leven iets meer willen weten.

Welnu, bovenvermeld boek bevat daarvan de uitvoerige geschiedenis, door hemzelf bechreven, met platen en portretten versierd, tegen uiterst lagen prijs.

Men vrage bij zijn Boekhandelaar of den Uitgever het Prospectus aan, waarin alle bijzonderheden zijn vermeld.

Boek- en

Handelsdrukkerij

VAN DE

Uitgeversmaatschappij

„DE VECHT”

Bruckelen. Direct. P. MOBACH.

(Uitgave van het Geref.

Traktaatgenootschap

„FILIPPUS”)

Beveelt zich beleeft

aan voor de levering

van alle voorkomende

Drukwerken.

Fraai werk. Vlugge bediening.

Concurreerende prijzen.

COEDE BOEKEN

voor veel verminderden prijs.

FUNCKE, Paulus te water en te land, gebonden f 3,— thans f 1,90

FUNCKE, Zielestrijd en Zielevrede, gebonden f 3,— thans f 1,90

FRANCKEN, Kern der Christ. leer, gebonden f 1,90

JAMES, Geschenk van een Christ. vader aan zijne opwasende kinderen, f 4,40 thans f 2,20

JAMES, Het Huisgezin. Bestuur en vermaningen aan al deszelfs leden, f 3,60 thans f 1,80

JAMES, Gids voor Jongelingen, die het ouderlijke huis verlaten, f 1,40 thans f 0,60

Complete uitgave van de Officiële stukken betreffende den uitgang uit het Ned. Herv. Kerkgenootschap, f 5,—

BOSTON, Vier voudigen staat, f 2,—

v. VELZEN, Feeststoffen, f 1,75

JACOB GROENENWEGEN, Lofzangen Israëls f 0,45

BEECHER STOWE, Kleine vossen in 't gezin f 0,75

Vierstemmig Psalmboek, gebonden f 2,50

VERHAGEN, Geschiedenis der Geref. Kerk f 5,—

Men zende postwissel aan ZALSMAN te KAMPEN.

Bij den uitgever A. GEZELLE MEERBURG te Hrusden versijnt elke maand:

Wat zegt de Schrift?

Maandblad tot bevordering van het rechte[te] lezen en uitleggen van Gods Woord,

onder redactie van Prof. L. LINDEBOOM, Hoogleraar a/d Theol. School te Kampen.

Elk No. bevat 16 bladz. van 2 kolommen, in royaal 8o formaat, en is voorzien van een omslag. Bij No. 12 wordt gratis een stevige omslag met register toegezonden.

Reeds 3 No.'s. zijn verschenen.

De prijs is slechts f 1,50 per jaar, franco per post. Men kan intekening zenden rechtstreeks aan den uitgever, en ook door een so'ieden boekhandelaar.

DE KAMPER

BOEK-ENSTEENDRUKKERIJ

van ZALSMAN

is het beste adres voor alle soorten drukwerk.

Rekeningen, nota's, kwitanties, briefhoofden, briefkaarten, enveloppes, advieskaarten, naamkaarten, wissels, circulaire, programma's enz. enz. worden net, vlug en goedkoop franco geleverd door het geheele rijk

Het mooiste en goedkoopste Tijdschrift voor 't Geref. Huisgezin is:

„De Gouden Kandelaar”.

Versijnt elke maand één aflevering, op mooi papier, royaal 8o. formaat, 2 kolommen druks, 12 à 16 bladz., met 4 of meer advertentiebladen. Enkele afleveringen zijn geïllustreerd.

Inhoud van aflevering I is als volgt:

a. De Gouden Kandelaar. — b. „Indien Gij de Christus zijt”. — c. Blinde Jan. Een doorlopend verhaal met Plaat. — d. Brievenbus. — e. Het Lucifers-meisje. Een kind der ellende. Een doorlopend boeiend verhaal. (Geen vertaling, maar geheel oorspronkelijk. Een verhaal waarin zich ons volksleven weerspiegelt). — f. Uit het leven van Spurgeon. Transvaal. De go de oude tijd. — g. Voor het Jonge Volkje. De donkere kamer. Een boeiend, oorspronkelijk, doorlopend verhaal. — h. Prijsraadsel. Vrag-n — i. Varia. — j. Advertentiën (pl. m. 130).

De abonnementsprijs is slechts 40 cent per half jaar, franco thuis. Men teekent in voor den geheelen jaargang, bij elken soliden boekhandelaar, brievenvaarder of agent van dit blad.

De Advertentieprijs is slechts 6 cent per regel. Handels-Advertentiën veel lager.

De oplage van De Gouden Kandelaar was oorspronkelijk 10,000. Aflevering I verscheen 15 April. De 2de druk daarvan kwam heden van de pers, zoodat thans de oplage is 15,000. De Gouden Kandelaar wordt als om strijd aanbevolen door vele toonaangevende bladen.

Proefaflevering gratis. Agenten, Agentessen en Colporteurs gevraagd, tegen extra hooge provisie.

Adres: Bureau „De Gouden Kandelaar” te Sneek.

Bij den Uitgever G. PH. ZALSMAN te KAMPEN versijnt:

DE VLUGGE FRANSCHMAN,

of handleiding om, zonder onderwijzer in korten tijd Fransch te leeren lezen schrijven en spreken. 7de druk 50 ct.

De Vlugges Duitscher,

of handleiding om, zonder onderwijzer in korten tijd Duitsch te leeren lezen schrijven en spreken. 4de druk 50 ct.

De Vlugges Engelschman,

of handleiding om, zonder onderwijzer in korten tijd Engelsch te leeren lezen schrijven en spreken. 7de druk 50 ct.

DE VLUGGE ITALIAAN

of handleiding om, zonder onderwijzer in korten tijd Italiaansch te leerelezen, schrijven en spreken. 3de druk 50 ct.

De Vlugges Spanjaard,

of handleiding om, zonder onderwijzer in korten tijd Spaansch te leeren lezen schrijven en spreken. 50 ct.

De Vlugges Latinist.

Eene handleiding voor hen, die door eigen oefening zich de Latijnsche taal wenschen eigen te maken. 2de dr. 75 ct.

DE ACCURATE BOEKHOUDER

of handleiding om, zonder onderwijzer in korten tijd Italiaansch te leerelezen, schrijven en spreken. 3de dr. 50 ct.

Handboek voor iedereen die Fransch leert

Volledige voorstelling van de uitspraak van alle Fransche woorden, zooals deze tegenwoordig door de beschaaftde wereld te Parijs uitgesproken worden. f 1,00.

Stoomdruk van ZALSMAN te Kampen.